

Aesopus

[Page 31]

<Prologus>
Vt iuuet, ut prosit conatur pagina presens:
Dulcius arrident seria picta iocis.
Ortulus iste parit fructum cum flore, fauorem
Flos et fructus emunt: hic sapit, ille nitet.
Si fructus plus flore placet, fructum lege; si flos
Plus fructu, florem; si duo, carpe duo.
Ne mihi torpentem sopiret inertia sensum,
In quo peruigilet, mens mea mouit opus.
Vt messis pretium de uili surgat agello,
Verbula sicca, Deus, complue rore tuo.
Verborum leuitas morum fert pondus honestum,
Vt nucleum celat arida testa bonum.[Page 32]

I. De gallo et iaspide.
Dum rigido fodit ore fimum, dum queritat escam,
Dum stupet inuenta iaspide, gallus ait:
«Res uili pretiosa loco natiue nitoris,
Hac in sorde iacens nil mihi messis habes.
Si tibi nunc esset qui debuit esse repertor,
Quem limus sepelit uiueret arte nitor.
Nec tibi conuenio, nec tu mihi; nec tibi prosum,
Nec mihi tu prodes, plus amo cara minus».
Tu gallo stolidum, tu iaspide pulcra sophie
Dona notes: stolido nil sapit ista seges.[Page 34]

II. De lupo et agno.
Est lupus, est agnus: sitit hic, sitit ille; fluentum
Limite non uno querit uterque siti.
In summo bibit amne lupus, bibit agnus in imo.
Hunc timor impugnat uerba mouente lupo:
«Rupisti potumque mihi riuoque decorem».
Agnus utrumque negat se ratione tuens:
«Nec tibi nec riuo nocui: nam prona supinum
Nescit iter nec adhuc unda nitore caret».
Sic iterum tonat ore lupus: «Mihi damna minaris?»
«Non minor», agnus ait. Cui lupus: «Immo facis;
Fecit idem tuus ante pater sex mensibus actis:
Cum bene patresses, crimine patris obi».
Agnus ad hec: «Tanto non uixi tempore». Predo
Sic tonat: «An loqueris, furcifer?» huncque uorat.
Sic nocet innocuo nocuus, causamque nocendi
Inuenit. Hi regnant qualibet urbe lupi.[Page 37]

III. De mure et rana.
Muris iter rumpente lacu, uenit obuia muri
Rana loquax et opem pacta nocere cupit.
Omne genus pestis superat mens dissona uerbis,
Cum sentes animi florida lingua polit.
Rana sibi murem filo confederat; audet
Nectere fune pedem, rumpere fraude fidem.
Pes coit ergo pedi, sed mens a mente recedit.
Ecce natant: trahitur ille, sed illa trahit.
Mergitur ut secum murem demergat; amico
Naufragium faciens naufragat ipsa fides.
Rana studet mergi, sed mus emergit et obstat
Naufragio: uires suggerit ipse timor.
Miluus adest miserumque truci rapit ungue duellum.
Hic iacet, ambo iacent, uiscera trita fluunt.
Sic pereant qui se prodesse fatentur et obsunt;
Discat in auctorem pena redire suum.[Page 40]

IV. De cane et oue.

In causam canis urget ouem; sedet arbiter, audit.
Reddat ouis panem uult canis, illa negat.
Pro cane stat miluus, stat uultur, stat lupus: instant
Panem, quem pepigit reddere, reddat ouis.
Reddere non debet, nec habet quid reddere possit;
Et tamen ut reddat arbiter instat oui.
Ergo suum, licet instet hiems, peruendit amictum,
Et boream patitur uellere nuda suo.
Sepe fidem falso mendicat inertia teste,
Sepe dolet pietas criminis arte capi.[Page 41]

V. De cane carnem ferente.

Dum canis ore gerit carnem, caro porrigit umbram;
Vmbra coheret aquis: has canis urget aquas.
Spem carnis plus carne cupit, plus fenore signum
Fenoris; os aperit, sic caro spesque perit.
Non igitur debent pro uanis certa relinqui.
Non sua si quis auet, mox caret ipse suis.[Page 44]

VI. De oue et capra et iuuenca et leone.

Vt ratione pari fortune munera sumant,
Sumunt fedus ouis capra iuuenca leo.
Ceruus adest, ceruum rapiunt. Leo sic ait: «Heres
Prime partis ero: nam mihi primus honor.
Et mihi defendit partem uis prima secundam,
Et mihi dat maior tertia iura labor.
Et pars quarta meum, nisi sit mea, rumpet amorem».
Publica solus habet fortior, ima premens.
Ne fortem societ fragilis uult fabula presens:
Nam fragili fidus nesciet esse potens.[Page 46]

VII. De fure uxorem ducente.

Femina dum nubit furi, uicinia gaudet.
Vir bonus et prudens talia uerba mouet:
«Sol pepigit sponsam. Iouis aurem terra querelis
Perculit et causam, cur foret egra, dedit:
'Sole necor solo; quid erit, si creuerit alter?
Quid patiar? Quid aget tanta caloris hiems?'».
Hic prohibet sermo letum prebere fauorem,
Qui mala fecerunt uel mala facta parant.[Page 48]

VIII. De lupo et grue.

Arta lupum cruciat uia gutturis osse retento;
Mendicat medicam, multa daturus, opem.
Grus promissa petit de faucibus osse reuulso;
Cui lupus: «An uiuis munere tuta meo?
Nonne tuum potui morsu precipere collum?
Ergo tibi munus sit tua uita meum».
Nil prodest prodesse malis: mens praua malorum
Immemor accepti non timet esse boni.[Page 50]

IX. De duabus canibus.

De partu querulam, uerborum nectare plenam,
Pro cane mota, canis suscipit ede canem.
Hec abit, illa manet; hec cursitat, illa quiescit.
Huic tamen a partu rumpitur illa quies.
Illa redivit reddique sibi sua iura precatur;
Osserat hec aurem nec minus aure domum.
Plus prece posse minas putat hec, plus bella duobus.
Hec scit posse minas plus prece, bella minis.
Cum dolor hanc armet, plus matrem filius armet;
Cedit sola gregi, causaque iusta perit.
Non satis est tutum mellitis credere uerbis:
Ex hoc melle solet pestis amara sequi.[Page 52]

X. De rustico et colubro.

Dum niue canet humus, glacies dum sopit aquarum
Cursus, in colubrum turbida seuit hiems;
Hunc uidet, hunc reficit hominis clementia: uentum
Temperat huic tecto, temperat igne gelu.
Ore serit uirus coluber, sic toxicat edem;
Hospes ait colubro: «Non rediturus abi».
Non exit coluber nec uult exire, sed heret
Amplectensque uirum sibila dira mouet.
Reddere gaudet homo nequam pro melle uenenum,

XI. De asino et apro.

Audet asellus aprum risu temptare proteruo,
Audet iners forti dicere: «Frater, aue».
Vibrat aper pro uoce caput: nam uerba superbit
Reddere, sed dentem uix tenet ira trucem.
Sus tamen ista mouet: «Vilem dens nobilis escam
Spernit; desidia tutus es ipse tua».
Non debet stolidus ledi prudentia risu,
Nec stolidus doctum debet adire iocis.[Page 56]

XII. De mure urbano et rustico.

Rusticus urbanum mus murem suscipit ede;
Commodat et mensam, mensaque mente minor:
In mensa tenui satis est immensa uoluntas,
Nobilitat uiles frons generosa dapes.
Facto fine cibus urbanum rusticus audit;
Vrbani socius tendit in urbis opes.
Ecce penum subeunt, inseruit amicus amico,
Inuigilat mense, fercula mensa gerit.
Emendat conditque cibos clementia uultus,
Conuiuiam satiat plus dape frontis honor.
Ecce sere clauis immurmurat, hostia latrant:
Ambo timent, fugiunt ambo, nec ambo latent.
Hic latet, hic latebras cursu mendicat inepto,
Assuitur muro reptile muris onus.
Blanda, penu clauso, parcit fortuna timori;
Ille tamen febrit, teste tremore timet.
Exit qui latuit, timidum sic lenit amicum:
«Gaude, carpe cibos, hec sapit esca fauum».
Fatur qui timuit: «Latet hoc in melle uenenum,
Fellitumque metu non puto dulce bonum;
Quam timor obrubit, non est sincera uoluptas;
Non est sollicito dulcis in ore fauus.
Rodere malo fabam quam cura perpete rodi,
Degenerare cibos cura diurna facit.
His opibus gaude, qui gaudes turbine mentis,
Pauperiem ditet pax opulenta mihi.
Hec bona solus habe, que sunt tibi dulcia soli,
Det pretium dapibus uita quieta meis».
Finit uerba, reddit. Preponit tuta timendis,
Et quia summa timet, tutius ima petit.[Page 57]

Pauperies, si leta uenit, tutissima res est.
Tristior immensas pauperat usus opes.[Page 60]

XIII. De uulpe et aquila.

Dum uulpes aquilam pro rapta prole perungit
Melle precum, predam reddere nescit auis.
Preda gemit nidique timet cibus esse gulosi,
Sed redimit natos utilis arte parens.
Arboreum zonat stipulis et uimine truncum,
In stipulam docto dirigit ore facem.
In pullos aquile coniurat copia fumi;
Hunc tamen et uulpem prouida placat auis.
Non sit qui studeat, quia maior, obesse minori,
Cum bene maiori possit obesse minor.[Page 62]

XIV. De aquila et testudine.

Pes aquile, predo testudinis, aera findit.
Hanc sua conca tegit, cornua longa latent.
Hoc monitu cornix aquilam premunit: «Ineptum
Fers honus, at fiet utile, crede mihi;
Quod geris in conca, cibus est: tibi surripit illum
Conca cibum; concam frange cibusque cadet.
Vt concam lanies, pro uiribus utere sensu;
Hanc, si celsa cadat, saxea franget humus».
Decipientis homo subuersus turbine lingue
Corruit; et fortes ista procella rapit.[Page 64]

XV. De uulpe et coruo.

Vulpe gerente famem, coruum gerit arbor et escam
Ore gerens coruus, uulpe loquente, silet.
«Corue, decore decens, cignum candore perequas;

Si cantu placeas, plus aue quaque places». Credit auis picteque placent preludia lingue; Dum canit ut placeat, caseus ore cadit. Hoc fruitur uulpes, insurgunt tedia coruo; Asperat in medio damna dolore pudor. Fellitum patitur risum, quem mellit inanis Gloria; uera parit tedia falsus honor.[Page 66]

XVI. De leone et apro et tauro et asello.
Irretit miserum grauitas annosa leonem, Inglaciat corpus corque senile gelu. Instat aper, pensat ueteri pro uulnere uulnus; Frontis eum telo taurus utroque fodit; Seuit asellus iners et frontem calce sigillat. Hec solo gemitu uindicat acta leo: «Omnia que uici, me uincunt omnia. Dormit Vis mea, dormit honor, dormit honoris opus. Cui nocui, nocet ille mihi, multisque peperci, Qui mihi non parcunt, pro pietate nocent». Hunc timeat casum qui se non fulcit amico, Nec dare uult felix, quam miser optat, opem.[Page 69]

XVII. De asino et catulo et domino.
Murmuris et caude studio testatur amorem, Nunc lingua catulus, nunc pede palpat erum. Gaudet erus comitque canem comitemque ciborum Efficit; alludit turba ministra cani. Arte pari similesque cibos similemque fauorem Lucrari cupiens inquit asellus iners: «Me catulo prefert uite nitor, utile tergum, Nec placeo fructu, sed placet ille ioco. Ludam: lude places». Sic ludit tempore uiso, Vt ludo placeat, ludit et instat ero. Blandiri putat ore tonans, umerisque priorum Pressis mole pedum se putat esse pium. Clamat erus, uult clamor opem; subit ordo clientum. Multa domat multo uerbere claua reum. Quod natura negat, nemo feliciter audet: Displicet inprudens unde placere putat.[Page 72]

XVIII. De leone et mure.
Frigida sopito blanditur silua leoni, Cursitat hic murum, ludere prompta, cohors. Pressus mure, leo murem rapit; ille precatur, Ille precem librat, supplicat ira preci. Hec tamen ante mouet animo: «Quid, mure perempto, Laudis emes? Summos uincere parua pudet. Si nece dignetur murem leo, nonne leoni Dedecus et muri ceperit esse decus? Si uincat minimum summus, sic uincere uinci est. Vincere posse decet, uincere crimen habet. Sit tamen esse decus, sit laus sic uincere: laus hec Et decus hoc minimo fiet ab hoste minus. De pretio uicti pendet uictoria: uictor Tantus erit, uicti gloria quanta fuit». Mus abit et grates reddit, si reddere possit Spondet opem. Solus fit mora parua dies. Nam leo rete subit nec prodest uiribus uti, Sed prodest querulo murmure damna loqui. Mus redit, hunc reperit, cernit loca, uincola rodit, Hac ope pensat opem: sic leo tutus abit. Rem potuit tantam minimi prudentia dentis, Cui leo dans ueniam se dedit ipse sibi. Tu, qui summa potes, ne despice parua potentem: Nam prodesse potest, si quis obesse nequit.[Page 75]

XIX. De miluo egrotante.
Morbi mole iacet miluus matremque precatur Vt superis pro se det sacra detque preces. Mater ait: «Mi nate, deos et sacra deorum Lesisti; recolunt inopia facta dei. Criminis ultores pensant pro crimine penam. Cum sacra turbares, pena timenda fuit. Te cogit timor esse pium, te pena fidelem; Hic timor, hec pietas cum nece sera uenit».

Qui maculat uitam, mundas cur incolit aras?
Quem sua facta premunt, cur aliena leuant?[Page 77]

XX. De hirundine aues monente.

Vt linum pariat de lini semine, semen
Nutrit humus, sed aues tangit hirundo metu:
«Hic ager, hoc semen nobis mala uincla minatur;
Vellite pro nostris semina sparsa malis».
Turba fugit sanos monitus uanosque timores
Arguit; exit humo semen et herba uiret.
Rursus hirundo monet instare pericula; rident
Rursus aues. Hominem placat hirundo sibi
Cumque uiris habitans cantu blanditur amico:
Nam preuisa minus ledere tela solent.
Iam metitur linum, iam fiunt retia, iam uir
Fallit aues, iam se conscia culpat auis.
Vtile consilium qui spernit, inutile sumit;
Qui nimis est tutus, retia iure subit.[Page 80]

XXI. De Attica terra et rege.

Fabula, nata sequi mores et pingere uitam,
Tangit quod fugias quodue sequaris iter.
Rege carens nec regis inops, sine lege nec exlex,
Absque iugo gessit Attica terra iugum.
Libertas, errare negans, se sponte coegit
Et pudor ob legem fortior ense fuit.
Ne libitum faceret, regem plebs libera fecit
Et que non potuit pellere iussa tulit.
Rex cepit lenire truces, punire nocentes,
Queque leuanda leuans, queque premenda
premens.
Hos onerat nouitas: ciues in lege nouelli,
Quod leuiter possent, uix potuere pati.
Vrbem triste iugum querula ceruice ferentem
Esopus tetigit, consona uerba mouens.[Page 82]

XXI.2 De ranis a loue querentibus regem.

Cum nihil auderet ludentes ledere ranas,
Supplicuere loui ne sine rege forent.
Iupiter huic uoto risum dedit. Ausa secundas
Rana preces, subitum sensit in amne sonum.
Nam loue dante trabem, trabis ictu flumine moto,
Demersit subitus guttura rauca timor.
Placato rediere metu, uidere tigillum,
Stando procul regem pertimere suum.
Vt nouere trabem per se non posse moueri,
Pro duce fecerunt tertia uota loui.
Ira louem mouit, regem dedit, intulit hidrum.
Hidrus hians gula cepit obire lacum.
Clamitat ecce lacus: «Morimur, pie iupiter; audi,
iupiter, exaudi! iupiter, affer opem!
Nos sepelit uenter, nostri sumus esca tyranni;
Aufer cedis opus, redde quietis opes».
Ille refert: «Emptum longa prece ferte magistrum.
Vindicet eternus otia spreta metus».
Omne boni pretium nimio uilescit in usu,
Fitque, mali gustu, dulcius omne bonum.
Si quis habet quod habere decet, sit letus habendo:
Alterius non sit qui suus esse potest.[Page 86]

XXII. De accipitre et columbis.

Accipitrem milui pulsorum bella columbe
Accipiunt regem; rex magis hoste nocet.
Incipiunt de rege queri, quod sanius esset
Milui bella pati quam sine Marte mori.
Si quid agis, prudenter agas et respice finem.
Ferre minora uolo, ne grauiora feram.[Page 88]

XXIII. De fure et cane.

Fure uocante canem pretensio munere panis,
Spreto pane, mouet talia uerba canis:
«Vt sileam tua dona uolunt furtisque laborant
Esse locum; panem si fero, cuncta feres.
Fert munus mea damna tuum, latet hamus in esca:
Me priuare cibo cogitat iste cibus.

Non amo nocturnum panem plus pane diurno,
Aduena plus noto non placet hostis hero.
Non rapiet nox una mihi bona mille dierum:
Nolo semper egens esse semelque satur.
Latratu tua furta loquar, nisi sponte recedas».
Hic silet, ille manet; hic tonat, ille fugit.
Si tibi quid detur, cur detur respice; si des,
Cui des, ipse nota; teque, gulose, doma.[Page 90]

XXIV. De lupo et sue.

Vult lupo ut pariat maturum sucula fetum,
Seque noui curam spondet habere gregis.
Sus ait: «Hac cura careas, mihi nolo ministres.
Horrent obsequium uiscera nostra tuum.
I procul, ut tutos liceat mihi fundere fetus.
I procul, et pietas hec erit apta mihi.
Pro natis natura iubet timuisse parentem».
Fine dato uerbis hic abit, illa parit.
Tempore non omni non omnibus omnia credas:
Qui misere credit, creditur esse miser.[Page 93]

XXV. De terra parturiente murem.

Terra tumet; tumor ille gemit gemituque fatetur
Partum: pene perit sexus uterque metu.
Cum tumeat tellus, monstrat se monstra daturam;
Dicunt et trepidant et prope stare cauent.
In risum timor ille redit: nam turgida murem
Terra parit; iocus est quod timor ante fuit.
Sepe minus faciunt homines qui magna minantur.
Sepe gerit nimios causa pusilla metus.[Page 95]

XXVI. De agno et lupo.

Cum grege barbato dum ludit iunior agnus,
Tendit in hunc menti dissona uerba lupo:
«Cur olidam munda sequeris plus matre capellam?
Lac tibi preberet dulcius ipsa parens;
Est prope, festina, matrem pete, munera matris
Lac bibe: nam seruat ubera plena tibi».
Agnus ad hec: «Pia capra mihi lac dulce propinat,
Me uice matris alit, me uice matris amat.
Non mihi, sed domino prodest me uiuere: uiuo
Vt metat in tergo uellera multa meo.
Ergo mihi prestat nutriri lacte caprino
Quam, lac matris habens, mergar in ore tuo».
Omnes uincit opes securam ducere uitam.
Pauperius nihil est quam miser usus opum.
Nil melius sano monitu, nil peius iniquo:
Consilium sequitur certa ruina malum.[Page 97]

XXVII. De cane uetulo.

Armauit natura canem pede, dente, iuuenta:
Hinc leuis, hinc mordax, fortis et inde fuit.
Tot bona furatur senium: nam robore priuat
Corpus, dente genas, et leuitate pedes.
Hic leporem prendit, fauces lepus exit inermes.
Elumbem domini uerberat ira canem.
Reddit uerba canis: «Dum me pia pertulit etas,
Nulla meum potuit fallere preda pedem.
Defendit senii culpam laus ampla iuuenta;
Pro sene qui cecidit, facta priora uigent.
Nullus amor durat nisi fructus seruet amorem:
Quilibet est tanti munera quanta facit.
Magnus eram, dum magna dedi: nunc marcidus annis
Vileo, de ueteri mentio nulla bono.
Si laudas quod eram, quod sum culpae proteruum est.
Si iuuenem recipis, pellere turpe senem est».
Se misere seruire sciat, qui seruit iniquo.
Parcere subiectis nescit iniquus homo.[Page 100]

XXVIII. De leporibus et ranis.

Silua sonat, fugiunt lepores; palus obuiat, herent.
Fit mora: respiciunt ante retroque, timent.
Dum librant in mente metus, se mergere pacti,
Se metui et ranas stagna subire uident.
Vnus ait: «Sperare licet; non sola timoris

Turba sumus: uano rana timore latet.
Spem decet amplecti, spes est uia prima salutis.
Sepe facit metui non metuenda metus.
Corporis est leuitas et mentis inertia nobis:
Ista fuge causam suggerit, illa fugam».
Sic timeat quicumque timet ne mole timoris
Spe careat: grauis est spe fugiente timor.
Speret qui metuit: morituros uiuere uidi
Spe duce, uicturos spe moriente mori.[Page 102]

XXIX. De lupo et edo.

Capra, cibum querens, edum commendat ouili;
Hunc illi solida seruat ouile sera.
Natum cauta parens monitu premunit amico,
Vt lateat, nec sit in sua damna uagus.
Hic latet; ecce lupo mouet ostia, uoce capellam
Exprimit, ut pateant hostia clausa petit.
«Sta procul», edus ait, «caprizas gutture falso;
Cum bene caprizes, te procul esse uolo.
Quod mea sis mater, mentitur imago loquendi.
Rimula, qua uideo, te docet esse lupum».
Insita natorum cordi doctrina parentum
Cum pariat fructum, spreta nocere solet.[Page 104]

XXX. De rustico et angue.

Rustica mensa diu nutritum nouerat anguem;
Humanam potuit anguis amare manum.
Gratia longa uiri subitam mutatur in iram;
Ira per anguineum dirigit arma caput.
Vulneris auctor eget, se uulnere credit egenum,
Angui pro uenia supplicat; anguis ait:
«Non ero securus, dum sit tibi tanta securis,
Dum cutis hec memoret uulnera scripta sibi:
Qui me lesit, item ledet, si ledere possit.
Expedi infido non iterare fidem.
Sed, si te piguit sceleris, scelus omne remitto:
Nam gemitus ueniam uulnere cordis emit».
Qui primo nocuit, uult posse nocere secundo;
Que dedit infidus mella, uenena puto.[Page 106]

XXXI. De ceruo et oue et lupo.

Ceruus oui, presente lupo, sic intonat: «Amplum
Vas tritici debes reddere, redde mihi».
Sic iubet esse lupo, paret timor ista iubenti:
Namque die fixo debita spondet ouis.
Fit mora; ceruus ouem uexat de federe. Ceruo
Inquit ouis: «Non stant federa facta metu.
Me decuit, presente lupo, quecumque fateri;
Me decuit fraudem pellere fraude pari».
Cum timor in promptu sedeat, promissa timoris
Arent: nil fidei uerba timentis habent.[Page 109]

XXXII. De caluo et musca.

Musca premit caluum; muscam uult cedere caluus.
Vt muscam feriat, se ferit; illa redit.
Caluus ait: «Te Parca iubet uicina iocari.
Si ferior rides, si feriare cades;
Sospes ero decies ictus, semel icta peribis.
Est mea prompta mihi gratia, surda tibi».
Iure potest ledi ludens ut ledat: in illum,
Vnde breuis cepit lesio, magna redit.[Page 111]

XXXIII. De uulpe et ciconia.

Vulpe uocante, uenit speratque ciconia cenam;
Fallit auem liquidus, uulpe iocante, cibus.
Cum bibat ista cibos, solum bibit illa dolorem:
Hic dolor in uulpem fabricat arma doli.
Sunt pauci mora pauca dies; auis inquit: «Habemus
Fercula que sapiunt: dulcis amica, ueni».
Hec uenit; hec uase uitreo bona fercula condit,
At solam recipit formula uasis auem.
Laudat opes oculo uasis nitor; has negat ori
Formula: sic geminat uisus odorque famem.
Sic uulpes ieiuna redit, sic fallitur audens
Fallere, sic telo leditur ipsa suo.

Quod tibi non faceres alii fecisse caueto,
Vulnera ne facias que potes ipse pati.[Page 114]

XXXIV. De lupo et capite.

Dum legit arua lupo, reperit caput arte superbum;
Hoc beat humanis ars pretiosa genis.
Hoc lupo alterno uoluit pede, uerba resoluit:
«O sine uoce genas, o sine mente caput!».
Fuscat et exstinguit cordis caligo nitorem
Corporis: est animi solus in orbe nitor.[Page 115]

XXXV. De graculo et pauone.

Graculus, inuento picti pauonis amictu,
Se polit et socias ferre superbit aues.
Quem fore pauonem pauonis penna fatetur,
Pauonum generi non timet ire comes.
Pauo dolum sentit, falsi pauonis honorem
Increpat et domitam uerbere nudat auem.
Nuda latet sociosque fugit minuique pudorem
Sic putat; hanc duro corripit ore comes:
«Ascensor nimius nimium ruit, aptus in imis
Est locus: hec levis est, illa ruina grauis.
Qui plus posse putat sua quam natura ministrat,
Posse suum superans, se minus esse potest.
Si tibi nota satis nature meta fuisset,
Non uilis nec inops nec sine ueste fores».
Cui sua non sapiunt, alieni sedulus auceps
Quod non est rapiens, desinit esse quod est.[Page 117]

XXXVI. De mula et musca.

Mula rapit cursum: nam mulam mulio cogit.
Mule musca nocet uulnere siue minis:
«Cur pede sopito cursum tempusque moraris?
Te premo, te pungo: pessima, curre levis».
Mula refert: «Quia magna tonas uis magna uideri.
Nec tua facta nocent, nec tua uerba mihi,
Nec te sustineo, sed eum, quem sustinet axis,
Qui mea frena tenet, qui mea terga ferit».
Audet in audacem timidus fortique minatur
Debilis, audendi dum uidet esse locum.[Page 119]

XXXVII. De musca et formica.

Musca mouens lites formicam uoce fatigat,
Se titulis ornat turpiter ipsa suis:
«Torpes mersa cauis, leuitas mihi queritur alis;
Dat tibi fossa domum, nobilis aula mihi.
Delicie sunt grana tue, me regia nutrit
Mensa; bibis fecem, sed bibo lene merum.
Quod bibis a limo sugis; mihi suggerit aurum
Quod bibo. Saxa premis, regia certa premo.
Sede, cibus, potu, thalamis cum regibus utor,
Regine teneris oscula figo genis».
Non minus urentes mittit formica sagittas
Et sua non modicum spicula fellis habent:
«Ludo mersa cauis: nescit tua penna quietem.
Sunt mihi pauca satis: sunt tibi multa parum.
Me letam uidet esse cauus: te regia tristem.
Plus mihi grana placent quam tibi regis opes.
Venatur mihi farra labor: tibi fercula furtum.
Hec mihi pax mellit: toxicat illa timor.
Mundo farre fruor: tu fedas omnia tactu.
Cum nulli noceam, cuilibet una nocet.
Est mea parcendi speculum: tua uita uorandi.
Sunt mea que carpo: non nisi rapta uoras.
Vt comedas uiuis: comedo ne uiuere cessem.
Me nihil infestat: te fugat omnis homo.
Vnde petis uitam, rapitur tibi uita; palato
Dulcia uina bibens, fel necis acre bibis.
Si negat ala tibi umentoso uicta flabello,
Aut nece uinciris, aut semiuiua iaces.
Si potes estiui dono durare fauoris,
Cetera si parcant, non tibi parcat hiems».[Page 123]

XXXVIII. De lupo et uulpe.

Respondere lupo de furti labe tenetur

Vulpes; causa uocat: hic petit, ille negat.
Simius est iudex; docti non errat acumen
Iudicis: archanum mentis in ore legit.
Iudicium figit: «Poscis quod poscere fraus est
Visque fidem de re quam negat ipsa fides.
Tu bene furta negas: te uite purior usus
Liberat. Hanc litem pax domet». Ira cadit.
Simplicitas ueri, fraus estque puerpera falsi:
Esse solent uite consona uerba sue.
Sordibus inbuti nequeunt dimittere sordes.
Fallere qui didicit, fallere semper amat.[Page 125]

XXXIX. De rustico et mustela.

Preda uiri, predo murum mustela precatur:
«Da ueniam, debes parcere, parce mihi.
Quod caret hoste domus, quod abest a sorde, fatetur
Esse meum, pro me te rogat, ergo faue.
Seruitio me redde tuo, mihi redde laboris
Premia, pro dono sit mea uita mihi».
Ille refert: «Operum debetur gratia menti,
Non operi: gratum mens bona reddit opus.
Nemo, licet prosit, nisi uult prodesse, meretur:
Nam prodesse potest hostis obesse putans.
Cum mihi prodesses, mihi non prodesse uolebas:
Hostibus ipsa meis et meus hostis eras;
Non mihi, monstra necans, sed eras tibi prouida soli;
Sic panem poteras rodere sola meum.
Pane meo pinguis, mihi da pinguedinis usum:
Dammis penso necem; digna perire peri».
Nil honorat factum nisi facti sola uoluntas:
Non operis fructum, sed noto mentis opus.[Page 128]

XL. De rana et boue.

Equari uult rana boui: tumet ergo. Tument
Natus ait: «Cessa; pre boue tota nihil».
Rana dolet meliusque tumet; premit ille tumentem:
«Vincere non poteris, uicta crepare potes».
Tertius iratam uexat tumor; illa tumoris
Copia findit eam: uiscera rupta patent.
Cum maiore minor conferri desinat et se
Consulat et uires temperet ipse suas.[Page 130]

XLI. De pastore et leone.

Sollicitus prede currit leo; spina leonem
Vulnerat; offendit, in pede mersa, pedem.
Fit mora de cursu: leuitas improvida lapsum
Sepe facit; leso stat pede turba pedum.
Vix egrum sinit ire dolor sanienque fatetur;
Maior idem loquitur uulneris ipse dolor.
Cum ledit miseros, fortuna medetur eisdem:
Hoc est cur medicum plaga leonis habet.
Nam leo pastorem reperit, pastorque leoni
Pro dape tendit oues. Respuit ille dapes;
Supplicat et plagam tenso pede monstrat et illi
Orat opem; pastor uulnera soluit acu.
Exit cum sanie dolor et res causa doloris;
Hic blando medicam circuit ore manum,
Sospes abit meritique notas in corde sigillat.
Tempore deleri gratia firma nequi.
Hic leo uinclat subit. Romane gloria prede
Hunc habet et multas miscet arena feras.
Ecce necis penam pastori culpa propinat:
Clauditur in mediis et datur esca feris.
Hunc leo presentit, petit hunc. Timet ille; timenti
Hec fera blanditur; sperat, abique timor.
Nil feritatis habens, ludit fera, cauda resultat.
Dum fera mansuescit se negat esse feram.
Hunc tenet, hunc lingit pensatque salute salutem:
Nulla sinit fieri uulnera, nulla facit.
Roma stupet parcitque uiro parcitque leoni.
Hic redit in siluas et redit ille domum.
Non debet meritum turpis delere uetustas:
Accepti memores nos decet esse boni.[Page 133]

XLII. De leone et equo.

Tondet equus pratum, petit hunc leo. Causa leonem
Hec mouet, ut fiat esca leonis equus.
Inquit equo: «Mi frater, aue, fruor arte medendi,
Et comes et medicus sum tibi». Paret equus:
Sentit enim fraudes et fraudi fraude resistit.
Mente prius texens retia fraudis, ait:
«Quesitus placitusque uenis, te temporis offert
Gratia, te rogitat pes mihi sente grauis».
Hic fauet, instat equo; subiecto uertice calcem
Inprimit et sopit membra leonis equus.
Vix fugit ille sopor, uix audet uita reuerti,
Vix leo, colla mouens, respicit. Hostis abest.
Se leo sic damnat: «Patior pro crimine penam:
Nam gessi speciem pacis et hostis eram».
Quod non es, non esse uelis; quod es, esse fatere:
Est male quod non est, qui negat esse quod est.[Page 136]

XLIII. De equo et asino.

Gaudet equus faleris, freno sellaue superbit;
Ista quidem uestit aureus arma nitor.
Obstat asellus equo; uicus premit artus asellum,
Vexat onus, tardat natus eundo labor.
Quod sibi claudit iter, sonipes inclamat asello:
«Occurris domino, uilis aselle, tuo.
Vix tibi do ueniam de tanti crimine fastus;
Cui uia danda fuit libera, dignus eram».
Supplicat ille minis nutatque timore silendo
Tutior et surda preterit aure minas.
Summus equi declinat honor: dum uincere certat,
Vincitur et cursum uiscera rupta negant.
Priuatur faleris, freno priuatur honesto;
Hunc premit assiduo reda cruenta iugo,
Huic tergum macies acuit, labor ulcerat armos.
Hunc uidet inque iocos audet asellus iners:
«Dic, sodes, ubi sella nitens, ubi nobile frenum?
Cur est hec macies, cur fugit ille nitor?
Cur manet hic gemitus, cur illa superbia fugit?
Vindicat elatos iusta ruina gradus:
Stare diu nec uis nec honor nec forma nec etas
Sufficit; in mundo plus tamen ista placent.
Viue diu, sed uiue miser, sociosque minores
Disce pati; risum det tua uita mihi».
Pennatis ne crede bonis; te nulla potestas
In miseros armet: nam miser esse potes.[Page 139]

XLIV. De quadrupedibus et auibus.

Quadrupedes pugnant auibus, uictoria nutat;
Spes onerata metu uexat utrumque gregem.
Linqvit aues que sumit auis de uespere nomen,
Nec timet oppositi castra iuuare chori.
Armat aues aquile uirtus, et uiribus implet
Et monitu; torpet altera turba metu.
Amplexatur aues ulnis uictoria letis;
Pro titulo penam transfuga sumit auis:
Vellere nuda suo, pro plumis uellera uestit
Edictumque subit ne nisi nocte uolet.
Non bonus est ciuis qui prefert ciuibus hostem:
Vtiliter seruit nemo duobus eris.[Page 141]

XLV. De filomena et accipitre.

Dum filomena sedet, studium mouet oris amenum,
Sic sibi, sic nido uisa placere suo.
Impetit accipiter nidum: pro pignore mater
Supplicat; alter ait: «Plus prece carmen amo.
Nec prece nec pretio, sed ameno flectere cantu
Me potes». Ille silet, dulcius illa canit.
Mente gemit, licet ore canat, mens eius acescit,
Cuius mellifluum manat ab ore melos.
Impia fatur auis: «Sordet modus iste canoris».
Et laniat natum, matre uidente, suum.
Mater obit, nec obire potest: sic uiuit, ut ipsam
Vincat uita necem, plus nece cladis habens.
Cor matris patitur plus nati corpore: corpus
Rodit auis rostro, cor fodit ense dolor.
Vestigat sua pena scelus: nam, fraudibus uso

Aucupe, fraudosam uiscus inescat auem.
Fine malo claudi mala uita meretur: iniquus,
Qua capit insontes, se dolet arte capi.[Page 143]

XLVI. De lupo et uulpe.

Ditat preda lupum; ducit lupus otia longo
Fausta cibo. Vulpes inuidet, ista mouet:
«Frater, aue. Miror cur tanto tempore mecum
Non fueris; nequeo non memor esse tui».
Ille refert: «Pro me uigilet tua cura, precari
Numina non cesses, ne mea uita ruat.
Fraude tamen munita uenis falsoque uenenum
Melle tegis. Dolor est copia nostra tibi.
Extorquere paras aliquid furtumque minaris,
Sed mea furtiuam respuit esca gulam».
Spreta redit; spretam stimulat dolor; apta dolori
Fraus subit: ad pecorum transuolat illa ducem.
Hunc monet his uerbis: «Tua gratia muneris instar
Sit mihi, namque lupum dat mea cura tibi.
Hostem perde tuum: tuto iacet hostis in antro».
Vir fauet: antra petit, hic necat ense lupum.
Ista lupi consumit opes, sed floret ad horam
Vita nocens. Vulpes, casse retenta, gemit:
«Cur nocui? nocet ecce mihi nocuisse nociuo.
Iure cado, cuius concidit arte lupus».
Viueret de raptu uitam rapit: inuidus, instans
Alterius damnis, in sua damna redit.[Page 146]

XLVII. De ceruo, tibiis, et cornibus.

Fons nitet, argento similis. Sitis arida ceruum
Huc rapit; haurit aquas, se speculatur aquis.
Hunc beat; hunc mulcet ramosae gloria frontis;
Hunc premit, hunc ledit tibia macra pedum.
Ecce canes, tonat ira canum; timet ille, timenti
Fit fuga: culpati cruris adorat opem.
Silue claustra subit, cornu retinente moratur:
Crure neci raptum cornua longa necant.
Spernere quod prosit et amare quod obsit ineptum est.
Prodest quod fugimus et quod amamus obest.[Page 148]

XLVIII. De uiro et uxore.

Dum uir et uxor amant, uxorem priuat amato
Parca uiro, nec eam priuat amore uiri.
Coniugis amplexens tumulum, pro coniuge uexat
Vngue genas, oculos fletibus, ora sono.
Hanc iuuat ipse dolor, nequit hac de sede reuelli
Grandine seu tenebris seu prece siue minis.
Ecce reum damnat iudex: crux horrida punit,
In cruce custodit tempore noctis eques.
Hic sitit; ad tumultum uocat hunc et clamor et ignis:
Orat aque munus; hec dat et ille bibit.
Egrum nectareis audet cor inungere uerbis;
Hunc uocat ad primum cura timoris opus.
Sed redit et dulces monitus intexit amaro
Cordi: uicta subit castra doloris amor.
Vir, metuens furi furem, suspendia furis
Visit, sed uiduam, tactus amore, petit.
Hanc ligat amplexu fructumque ligurit amoris.
Hinc redit ad furem, sed loca fure carent.
Hic dolet, hoc questu dolor hic instigat amicam:
«Non bene seruato fure, timore premor.
Rex mihi seruandum dederat: me regius ensis
Terret et extorrem me iubet esse timor».
Hec ait: «Inueni, que spem tibi suscitet, artem.
Vir meus implebit in cruce furis onus».
Ipsa uiri bustum reserat, pro fure catenat
Ipsa uirum, restem subligat ipsa uiro.
Huic merito succumbit eques; succumbit amori
Illa nouo, ligat hos firmus amore torus.
Sola premit uiuosque metu penaque sepultos
Femina: femineum nil bene finit opus.[Page 151]

XLIX. De iuvene et Thaïde.

Arte sua Thaïs iuuenes irretit: amorem
Fingit et ex ficto fructus amore uenit.

A multis fert multa procis; ex omnibus unum
Eligit, huic ueri spondet amoris opes.
«Sum tua sisque meus cupio; plus omnibus unum
Te uolo, sed nolo munus habere tuum».
Percipit ille dolos et reddit qualia sumpsit:
«Sis mea simque tuus. Nos decet equus amor;
Viueret non uellem nisi mecum uiuere uelles:
Tu mihi sola salus, tu mihi sola quies;
Sed falli timeo, quia me tua lingua fefellit.
Preteriti ratio scire futura facit.
Vitat aus taxum quam, gustu teste, probauit.
Fallere uult hodie, si qua fefellit heri».
Thaida si quis amat, sua, non se, credat amari:
Thais amore caret, munus amantis amat.[Page 153]

L. De patre et filio.

Est pater, huic natus; hic patri cedere nescit:
Nam fugienda facit et facienda fugit.
Mens uaga discurrit et menti consonat etas:
Mentis et etatis turbine frena fugit.
Ira senis punit pro nati crimine seruos.
Instruit ista senem fabula nota seni.
Cauta bouem uitulumque manus supponit aratro:
Hic subit, ille iugum pellit. Arator ait:
«Gaude, letus ara, tu quem domat usus arandi.
A boue maiori discat arare minor.
Non placet ut sudes, sed des exempla minori,
Qui pede, qui cornu, pugnat abire iugo».
Sic domat indomitum domito boue cautus arator,
Sic ueterem sequitur iunior ille bouem.
Proficit exempli merito cautela docendi,
Maiorique sua credat in arte minor.[Page 155]

LI. De uipera et lima.

Vipera fabrillem, dapis anxia, tendit in edem;
Incipit hec limam rodere, lima loqui:
«Nescis posse meum, que sit mea gloria nescis:
Dente meo pateris, non ego dente tuo.
In tenuem ferrum forti molo dente farinam,
Et cadit attritu dura farina meo.
Ferrea mordaci castigo tubera morsu,
Aspera plano, seco longa, foranda foro.
Deliras, igitur, cum dente minaris inermi.
Rideo, quod ferior; uulnera ferre gemis».
Fortem fortis amet: nam fortem fortior angit.
Maiori timeat obuius ire minor.[Page 157]

LII. De lupis et ouibus.

Pugna lupis opponit oues, ouiumque satellites
Est canis, est ueruex: hac ope fidit ouis.
Palma diu dormit, desperat turba luporum
Et, simulans fedus, federe temptat ouem.
Fedus utrumque fides iurato numine fulcit,
Id lupus, id simplex obside firmat ouis,
Datque lupis, male sana, canes, recipitque luporum
Pignora; nec metuit nec sua damna uidet.
Cum natura iubet natos ululare lupinos,
Turba lupina furit, federa rupta querens.
Ergo pecus, tutoris egens, in uiscera mergit:
Preside nuda suo sic tumultatur ouis.
Tutorem retinere suum tutissima res est:
Nam si tutor abest, hostis obesse potest.[Page 160]

LIII. De uiro et securi.

Quo teneatur eget nil ausa secare securis.
Armet eam lucus, uir rogat; ille fauet.
Vir nemus impugnat lassans in cede securim:
Arboris omne genus una ruina trahit.
Lucus ait: «Pereo. Mihimet sum causa pericli,
Me necat ex dono rustica dextra meo».
Vnde perire queas, hostem munire caueto:
Qui dat quo pereat, quem uiuat hoste perit.[Page 162]

LIV. De cane et lupo.

Cum cane silua lupum sociat. Lupus inquit: «Amena

Pelle nites, in te copia sancta patet». Pro uerbis dat uerba canis: «Me ditat erilis Gratia, cum domino me cibatur ipsa domus. Nocte uigil fures latratum nuntio, tutam Seruo domum; mihi dat culmus in ede torum». Hec mouet ore lupus: «Cupio me uiuere tecum: Communem capiant otia nostra cibum». Reddit uerba canis: «Cupio te uiuere mecum; Vna dabit nobis mensa manusque cibum». Ille fauet sequiturque canem gutturque caninum Respicit et querit: «Cur cecidere pili?»; Inquit: «Ne ualeam morsu peccare diurno, Vincla diurna fero, nocte iubente uagor». Reddit uerba lupus: «Non est mihi copia tanti Vt fieri seruus uentris amore uelim. Ditiore est liber mendicus diuite seruo: Seruus habet nec se nec sua, liber habet; Libertas, predulce bonum, bona cetera condit: Qua nisi conditur, nil sapit esca mihi. Libertas animi cibus est et uera uoluptas, Qua qui diues erit, ditiore esse nequit. Nolo uelle meum pro turpi uendere lucro; Has qui uendit opes, hic agit ut sit inops». Non bene pro toto libertas uenditur auro: Hoc celeste bonum preterit orbis opes.[Page 165]

LV. De uentre et membris.

Incusant auidi pes et manus otia uentris: «Omnia solus habes lucra, labore cares. Nos labor edomuit, te fouit inertia: sorbes Omnia, que nostri cura laboris emit. Disce pati famis acre iugum uel disce labori Cedere, teque tui cura laboris alat». Sic uentri seruire negant; se uenter inanem Comperit, orat opem: nil dat auara manus. Ille preces iterat: iterum fugit illa precantem. In stomachi fundo torpet obitque calor; Victa fame natura fugit, uis arida fauces Obserat ut solitum non sinat ire cibum. Vult epulas dare sera manus, sed corporis egri Perdita non reparans machina tota perit. Nemo sibi satis est: eget omnis amicus amico. Si non uis alii parcere, parce tibi.[Page 167]

LVI. De simia et uulpe.

Simia de turpi queritur nate; porrigit aures Vulpes: non recipit mente, sed aure preces. Simia sic fatur: «Natis ut mihi dedecus ornem Sufficeret caude pars mihi parua tue. Quid prodest nimia campos insculpere cauda? Quod mihi prodesset, est tibi pondus iners». Illa refert: «Nimio damnas de pondere caudam: Est breuis estque leuis; hec duo damna queror. Malo uerrat humum quam sit tibi causa decoris, Quam tegat immundas res bene munda nates». Id nimium minimoque minus ditaret egenum, Quod nimium minimo credis, auare, minus.[Page 169]

LVII. De institore et asino.

Dum fora festinus lucro petit, instat asello Instititor et pressum pondere fuste premit. Ille necem sperat, nece promittente quietem, Sed nece completa, uiuere pena potest: Nam cribella facit et tympana pellis aselli, Hec lassatur et hec pulsa tonante manu. Cui sua uita nocet, caueat sibi rumpere uitam. Non nece, sed meriti iure quiescit homo.[Page 171]

LVIII. De ceruo.

Motus uoce canum ceruus fugit, auia silue Deserit, arua tenet, claustra bouina subit. Bos ait: «Aut luci tenebras aut equora campi Tutius intrares, hinc piger, inde leuis. Huc ueniet custosque bouum stabulique magister: Si duo uel tantum te uidet alter, obis».

Ceruus ait: «Mihi uestra necem clementia demat:
Condite me latebris, dum iuuat umbra fugam».
Hunc tumulat fenum. Presepe reuiscit arator:
Frondebis et feno munit alitque boues.
Hic redit ac ceruus uitasse pericula gaudet,
Bobus agit grates. E quibus unus ait:
«Est leue uitare cecum. Si uenerit Argus,
Argum si poteris fallere, uictor eris.
Centum fert oculos; cui se debere fatentur
Et domus et serui totaque iura loci.
Res tua te reperit Argum, res altera cecum.
Qui tibi dormitat scit uigilare sibi».
Hic silet. Argus init stabulum bobusque ministrat;
Plus equo tenues uidet esse boues.
Dum munit presepe cibo, dum fulgurat ira,
Ausa uidere diem cornua longa uidet.
«Quid latet hic? quid» ait «uideo?». Sentitque
latentem
Et bona fortune munera letus habet.
Exulis est non esse suum, uigilare potentis,
Stertere seruorum, uelle iuuare pii.[Page 174]

LIX. De iudeo et pincerna.

Fert iudeus opes, sed onus fert pectore maius:
Intus adurit eum cura laborque foris.
Ergo, metu damni, sibi munere regis amorem
Firmat, ut accepto producat tutus eat.
Regius hunc pincerna regit, cor cuius adurit
Auri dira sitis, qui parat ense nefas.
Silua patet, subeunt. Iudeus in ore sequentis
Cor notat: «Ipse sequar», inquit; at ille negat
Et gladium nudans: «Nemo sciet», inquit «obito».
Ille refert: «Scelus hoc ista loquatur auis».
Prosilit a dumo perdix: hanc indice signat.
Alter ait: «Scelus hoc ista loquatur auis?»,
Et rapit ense caput et opes metit et scrobe funus
Celat. Agit celeres annus in orbe rotas.
Perdices domini cene pincerna ministrat,
Ridet et a risu uix uacat ille suo.
Rex audire sitit; hic differt dicere causam.
Fit locus, ambo sedent: hic petit, ille refert.
Rex dolet et leto mentitur gaudia uultu.
Regis concilium consiliumque sedet:
Pincernam crucis esse reum sententia prodit:
Crux punit meritum iure fauente cruci.
Vt perimas quemquam nullum tibi suadeat aurum:
Nam decus et uitam mesta ruina rapit.[Page 178]

LX. De ciue et equite.

Ciuis, eques sub rege uigent: hic prelia regis,
Hic dispensat opes; hic uir et ille senex.
Inuidie, perflata genis, innata doloris
Flammis, fax iuuenem torret honore senis.
Regis in aure truces figit de ciue susurros:
«Est tibi non pastor, sed lupo ille senex.
Ditant furta senem, creuit sua copia furtis,
Est sua de censu gaza recisa tuo.
Firmabo mea uerba manu, sua furta fateri
Hunc faciam: bello iudice, uerus ero».
Cum moueant obiecta senem, plus debilis etas
Hunc mouet ac senii crimine uisus hebes.
Parcunt iura seni si pro sene pugnet amicus,
Cui nullius odor fenoris arma probat.
Mendicat pugilem, sed abest qui pugnet amicus:
Nam refugit, uiso turbine, falsus amor;
Dum fortuna tonat, fugitiuos terret amicos,
Et quis amet, quis non, sola procella docet.
Cena trahit ciuem, differt nox una duellum;
Sollicitat mentem iusta querela senis:
«Quos meritis emi, multos mihi fecit amicos
Longa dies, cunctos abstulit hora breuis.
De tot amicorum populo non restitit unus,
Quamque dedi multis, nemo repensat opem.
Rebar pace frui: mea paci congruit etas,
Sed mea turbauit gaudia liuor edax.

Hosti multa meo palmam pepigere: tepesco,
Ille calet; careo uiribus, ille uiget;
Arma parum noui, se totum prebuit armis.
Est mihi uisus hebes, uisus acutus ei.
Nil mihi prebet opem nisi iuste gratia cause;[Page 179]

De fragili queritur preside causa potens.
Corporis eclipsim timet alti copia cordis:
Nam fragili peccat mens animosa manu.
Si turpes nitide mendax infamia uite
Infigit maculas, quid nituisse iuuat?».
Desperat lugetque senex; hunc lenit arator
Qui senis arua nouat, annua lucra ferens:
«Me stimulat pietas pro te perferre duellum,
Est mihi pro domino dextra parata meo».
Ecce dies oritur, locus est tempusque duello:
Stant pugiles, inhiant mente manuque sibi.
Est equiti fedum, quod stet, quod pugnet, arator,
Seque putat uictum ni cito uincat eum.
Nil de se retinet uirtus oblita futuri:
Dextera corporeas prodiga fundit opes;
Ictus ipse suos steriles expendit in usus
Et feriens hostem se magis ipse ferit.
Sed proprie uirtutis opes abscondit arator
Dum locus expense detur et hora sue:
Aut motu fallit aut armis temperat ictus
Predicitque minas frontis utrumque iubar;
Dormitans uigilat et cessans cogitat ictus,
Et metuens audet dextra notatque locum.
Hec mora non artis ratio, sed culpa timoris
Creditor; arte fruens, esse uidetur iners.
Gaudet eques uicisse putans, spernitque bubulcum
Sudoremque suum tergit ab ore suo.
Ecce moram nescit, equitem speculata morantem
In cubiti nodum rustica claua ferit.
Huius plaga loci totius corporis aufert
Robur: cedit eques seque cadente sedet.
O noua simplicitas! Sedet ipse uocatque sedentem
Et, nisi surgat eques, surgere uelle negat.[Page 180]

«Surge», bubulcus ait. Cui miles: «Surgere nolo».
Alter ait: «Sedeas, meque sedere licet».
Turba stupet. Prefectus adest equitique moranti
Imperat aut surgat aut superatus eat.
Heret eques. Prefectus ait: «Te uicit arator».
Pugna cadit. Regi panditur ordo rei.
Rex ait: «Incisum noda, prefecte, duellum;
Dedecus explanet ille uel ille suum».
Pugna redit milesque sedet uelut ante sedebat.
«Surge», bubulcus ait: «Non uolo», reddit eques.
Cultor ait: «Dum stare negas ego stare negabo.
Surgere si temptas, surgere promptus ero».
Ambo sedent, ridet populus, presesque bubulco
Intonat: «Aut pugnes aut fuge. Tempus abit».
Cultor ait: «Surgat! Caderet, si surgere uellet».
«Percute», preses ait: «percute, surget eques.
Te decet aut illum uicti sibi ponere nomen».
«Hoc mihi non ponam nomen», arator ait.
«Surgo, surge, miser! Nam turpe ferire sedentem
Est mihi, sicque tibi turpe sedendo mori».
Sic ait et timidum mulcet; rogat ille furem:
«Parce precor; uincor, supplico, uictor abi».
Leta nouat fortuna senem; senis unicus heres
Scribitur et dignas intrat arator opes.
Ius superat uires, sors aspera monstrat amicum.
Plus confert odio gratia, fraude fides.
Fine fruor uersu gemino; quod cogitat omnis
Fabula declarat datque quod intus habet.[Page 185]

LXI. De capone et accipitre.

Querere diffugium, domino ueniente, caponem
Audax accipiter dum uidet, inquit ei:
«Quid fugis? Exsulta dominum cum cernis adesse,
Cuius in aduentu plaudere nitor ego».
«Me», capo respondit: «fratrum diuersa meorum

Terret pena; tibi non timor ullus adest.
Nil magis horrendum quam flebilis aula tyranni,
Qua pietas omnis cum ratione perit.
Raptores famulique truces scelerumque ministri
Iniustus dominis impietate placent.
Qui sine ui, sine fraude manent, hi fraude necantur:
Nullo damnantur crimine sepe boni.
Sic fratres periere mei. Te reddit amicum
Impietas domino nequitieque uigor.
Hi proprias lauere stolas in sanguine; passos
Martirium, sepelit uenter auarus eos.
Illius ergo timens adspectum credo latere
Tutius, ut morti me rapuisse queam».
Non amat insontes, sed sontes, aula tyranni:
Complacet iniusto raptor iniquus ero.[Page 187]

LXII. De pastore et lupo.

Cum pastore lupo sociabile fedus iniuit;
Interius totus dissociatus ei.
Ergo, dolum sub melle tegens, lupo inquit: «Amice,
Sum pavidus crebra garrulitate canis.
Ille suo nostrum latratu scindet amorem,
Ille bonum pacis dissociare cupit.
Si me securum, se me uis reddere tutum,
Obses tutele sit datus ille mihi».
Exhibito uigili, lupo intrat tutus ouile,
Dilanians miseras opilionis oues.
Pacis amatorem simulat se perfidus hostis,
Cautius ut uulnus exitiale ferat.
Cuius semper eges rem nulli tradere debes;
Blanditiae plus quam dira uenenae nocent.[Page 189]

LXIII. De mercatore et eius uxore.

Absenti figit dum cornua sponsa marito,
De mecho puerum mecha proterua parit.
En vir, ecce puer: stupet hic sine semine natum.
De nive conceptus fingitur esse puer.
Mutua fraus; sponsus, dum suffert dedecus istud,
In sponsam cauti fabricat arma doli:
«Lux mea, deducam puerum; mercator et heres
Noster erit». Ficta gaudia vultus habet.
Hic abit, illa manet: hic vendit adultera conjux
Quem peperit subito de nive facta parens.
Rebus ab augendis idem post multa reversus,
Ridiculum sponse narrat in aure sue:
«Dum fuit in prora, violenta potentia solis
Deprendit puerum; sic liquefecit eum.
[Hec lacrimosa manet; laniat sine fine capillos.
Cui suadere volens, vir suus inquit ei:]
Parce tuo capiti, lacrimas compesce: liquescit
De nive conceptum quicquid ubique patet».
Hoc quia premittit rationis calculus omnis,
Fallere fallentem suspicor esse pium.